

Науково-практичний  
освітньо-популярний  
журнал

Виходить 10 разів на рік

# ІМІДЖ

5-6 (64-65)

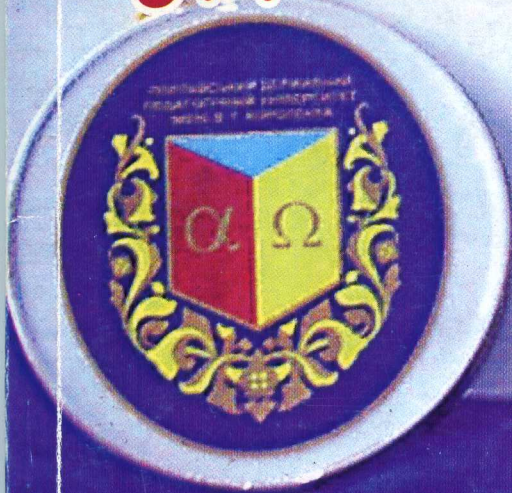
2006

сучасного педагога

**Перспективи**

**художньо-педагогічної**

**освіти**



## ДО ВІДОМА АВТОРІВ

Редакція часопису приймає статті обсягом до 12 сторінок від окремих осіб або навчального закладу лише в електронному варіанті на дискеті в форматі Microsoft Word 6.0 і вище (шрифт: Times New Roman; розмір: 14 пунктів; папір: А4; поля: праве — 1 см, верхнє, нижнє і лівє — 2 см), інтервал полуторний із роздрукуванням у двох екземплярах з підписом автора на другому екземплярі. Таблиці, рисунки, фотографії подаються після тексту, обов'язково пронумеровані і з відповідним підписом до них.

На початку статті подається анотація (2-3 речення) українською, російською, англійською мовами.

У матеріалі необхідно вказати повне ім'я автора, наукове звання, посаду, адресу.

Від навчального закладу матеріали подаються до основного змісту журналу відповідно рубрик (можлива і зміна рубрикацій), при цьому попередньо оплативши за 300 примірників. Також матеріали можуть бути подані до окремих рубрик за домовленістю.

Номери часописів мають тематичне спрямування.

За достовірність фактів, цитат, власних імен, посилань на літературні джерела т. ін. відомості відповідають автори публікацій.

Думка редакції може не збігатися з думкою авторів. Редакція зберігає за собою право на редагування і скорочення матеріалів.

Статті не рецензуються і не повертаються.

Додається рецензія науковців кафедр ВНЗ або рішення вченої ради — для колективу авторів одного навчального закладу.

Посилання на публікації ж. "Імідж сучасного педагога" обов'язкове.

Редакція приймає благодійні внески.

Розміщення матеріалів і реклами за домовленістю.

Шановні читачі!

Журнал можна замовити та придбати за адресою:

ПОШПО, вул. Жовтнева, 64, м. Полтава, 36029

А також: у рай (міськ) методкабінеті за місцем проживання, попередньо повідомивши їх про передплату часопису навчальним закладом чи окремою особою.

Передплата може здійснюватися протягом року:

- 1) готівкою;
- 2) за передплатним індексом 06207;
- 3) за рахунком:

ПРУ КБ "Приватбанк"

Р/р 26002173069 067

МФО 331401

Код ЄДРПОУ 01472824

Кому: ТОВ "АСМІ" (за "Імідж...");

- 4) з 1.07.2006 — вартість передплати на рік — 80 грн.

Журнал рекомендовано до друку Вченою радою Полтавського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти імені М.В.Остроградського (протокол №3 від 20 червня 2006 р.)

### Адреса редакції / виготівника:

ТОВ "АСМІ", вул. Комсомольська, 24,  
Полтава, 36020

Факс редакції: (0532) 56-55-29

Тел. гол.редактора: (0532) 56-54-23

### Наші адреси в ІНТЕРНЕТ:

E-mail: slasmi@e-mail.pl.ua (редакція)

E-mail: nbilyk@rambler.ru (редактор)

- © Н.І.Білик, ідея та концепція, 2006
- © Н.І.Білик, дизайн та оформлення, 2006
- © "Імідж сучасного педагога", 2006
- © Видавництво "АСМІ", 2006

Підписано до друку 5.08.2006.

Друк офсетний. Формат 61x80 1/8.

12,42 ум.-др. арк. 11,8 обл.-вид. арк.

Наклад 500. Зам. №56.

Професійна компетентність учителя образотворчого мистецтва у галузі художнього розпису **Ю.Мохірева**

Розвиток виконавської майстерності інструменталіста в контексті новітніх трансформаційних процесів мистецької освіти **О.Андрейко**

Системотвірні чинники формування змісту природознавчих курсів профільної школи **К.Гуз**

Актуальні проблеми функціонування педагогічної спільності **А.Стеблецький**



## ПОРАДИ СПЕЦІАЛІСТА

Мистецтво як засіб психотерапевтичного педагогічного впливу дітей із проблемами у розвитку **Я.Рева**

Подолання агресивної поведінки людини засобами мистецтва **Л.Галушко**



## КАЛЕЙДОСКОП МОВ

Мистецький компонент у змісті професійної підготовки вчителя англійської мови **О.Шевченко**

Професійний ідеал як суб'єктивний чинник формування культури спілкування майбутніх фахівців мистецьких спеціальностей **К.Джеджеря**

Українська хореографічна лексика як основа мистецько-педагогічних пошуків **К.Ю.Василенка**

**О.Жиров**

Мистецтво у формуванні індивідуального стилю професійної діяльності вчителя української мови і літератури **А.Калібець**



## ЖУРНАЛ У ЖУРНАЛІ

Символіка, символізація та їх педагогічний потенціал **О.Кушніренко**



## ШКІЛЬНА РОДИНА

Вивчення народних костюмів європейських країн у гурткової роботі з образотворчого мистецтва **Т.Саєнко**

Виховний потенціал іконографії Богородиці **Т.Рибас**

Виставкова робота як одна з основ педагогічної діяльності вчителя образотворчого мистецтва **А.Тимошенко**

Дитячий малюнок у контексті педагогічних досліджень **І.Мужикова**



## ІМІДЖ-РЕКЛАМА

Візитна картка кафедри образотворчого мистецтва Полтавського державного педагогічного університету імені В.Г.Короленка

2 с. обл.



## ІМІДЖ-ІНФОРМАЦІЯ

Галерея корифеїв кафедри образотворчого мистецтва університету

3 с. обл.

Експозиції декоративно-вжиткового музею Полтавського державного педагогічного університету імені В.Г.Короленка

До відома авторів

Наші автори

103

2

104

## ПРОФЕСІЙНИЙ ІДЕАЛ ЯК СУБ'ЄКТИВНИЙ ЧИННИК ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ СПІЛКУВАННЯ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ МИСТЕЦЬКИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

**А** Автором представлені результати дослідження содержания профессиональных идеалов студентов искусствоведческих специальностей на предмет ознакомления с проблемой общения, мотивационно-ценностного отношения к этому является и определения перспектив личностного культурного развития в исследовательском аспекте.

**Ключевые слова:** культура общения, искусство, искусствоведческое образование, профессиональный идеал.

До числа актуальних завдань сучасної вищої освіти належить посилення зв'язку між освітою і культурою, що вимагає забезпечення інтенсивного прилучення особистості студента до культурних цінностей. Нині ця проблема розглядається як одна з найважливіших у справі професійної підготовки фахівців (О. Вишневський, В. Журавський, В. Луговий, Б. Попов, О. Рудницька, В. Сергеева, Н. Статінова, Г. Філіпчук, А. Фурман), що підносить роль культури до значення фундаментального базису, на якому має зростати сучасний фахівець.

У зв'язку з цим постає питання щодо спрямованості професійної підготовки на формування культури спілкування майбутніх фахівців як одного з невідмінних аспектів культури особистості і базової передумови побудови успішних ділових відносин (Д. Балденюк, І. Булах, О. Даниленко, Л. Делійська, Л. Зубенко, В. Зусін, Т. Іванова, М. Ісаєнко, О. Кубрак, Л. Лучкіна, В. Немцов, О. Уваркіна, Г. Чайка, Т. Чмут т. ін.).

Для сфери мистецької підготовки його розгляд набуває особливої значущості у зв'язку з унікальністю й могутністю впливу на людину мистецтва, мовою якою, передусім, мають спілкуватись митці.

Підкреслюючи ці можливості мистецтва, дослідники даної проблеми (О. Заворотній, С. Коновець, Н. Миропольська, О. Отич, В. Пуйова, В. Пуйов, Л. Руденко, О. Рудницька, Ж. Сироткіна, С. Соломаха, П. Харченко т. ін.) наголошують на його здатності до "олюднення інших галузей пізнання" [3], збагачення духовного життя людини і, водночас, наголосують на високій відповідальності митців за професійність і змістовність своїх творів і способи їх донесення до загалу.

Крім того, діяльність у сфері мистецтва постійно пов'язана зі спілкуванням на різноманітних рівнях: міжособистісному, камерному, масовому, що зобов'язує фахівців до ефективної взаємодії з людьми. Означені особливості спонукають до розгляду мистецької освіти крізь призму підготовки до кваліфікованого спілкування.

Однак, як показують результати досліджень та підтверджує практика, станом на сьогодні залишається

недостатнім рівень комунікативних умінь митців, обсяг обізнаності їх із закономірностями спілкування, здатність аналізувати й передбачити вплив своєї поведінки та змісту запропонованих творів на свідомість і поведінку людей (реципієнтів продуктів мистецтва).

Крім того, і це переконливо обґрунтовується В. Семеновим, мистецтво відіграє важливу роль у формуванні свідомості й поведінки його споживачів. З цього приводу В. Семенов стверджує, що "мистецтво стало одним із найважливіших елементів інформаційно-образного, морально-психологічного і матеріально-речового середовища нашої життєдіяльності не тільки у дозвіллі, побуті, але й на роботі, у громадсько-політичному житті" і, в силу своєї значущості, є причиною зміни (як у просоціальному, так і асоціальному сенсі) естетичних уподобань, психології, навіть організації життя і поведінки людей, запозичення ними ідей у фільмах, романах, телесюжетах тощо.

Відтак, можливості мистецтва щодо естетизації морального й аморального, духовного й бездуховного накладають особливу відповідальність за наслідки впливу даного феномена на митців, що робить актуальним формування духовно наповненої культури спілкування майбутніх фахівців цієї сфери з оточуючими людьми. Зважаючи на здатність мистецтва спонукати людину як до високих учинків, так і до потворних, антисоціальних дій, розглядаємо це явище як проблематичне і таке, що потребує обов'язкового розв'язку.

Водночас, в окресленому контексті бачиться доцільним пов'язати формування культури спілкування із суб'єктивними чинниками саморозвитку особистості, зокрема, із наповненням змісту професійних ідеалів студентів мистецьких спеціальностей необхідними знаннями, переконаннями й цінностями.

З огляду на зазначене, становимо за мету цієї статті висвітлити зміст професійних ідеалів майбутніх фахівців мистецьких спеціальностей, що був встановлений у результаті діагностичного дослідження, з точки зору їх ставлення до проблеми формування культури спілкування.

В основу дослідження було покладено висновки В. Семиченко, згідно з якими професійний ідеал – складне психологічне утворення, яке об'єднує думки, почуття, вчинки людини, виконує функцію орієнтації і спонукання до визначення життєво значущих стратегічних й тактичних позицій особистості, внаслідок чого приймається суб'єктом у вигляді перспективного результату навчання і, водночас, напрямку індивідуального розвитку, що програмує, мотивує й визначає особливості суб'єктивного підходу до процесу власної професійної підготовки, надає їй особистісного смислу [6].

У дослідженні було також використано ідею автора щодо уникнення конкретних запитань та використання їх загальної постановки у ході опитувань з тим,

щоб, спонукати респондентів до актуалізації власного життєвого досвіду, узагальнення суб'єктивних уявлень і стереотипних відомостей про специфіку майбутньої професійної діяльності й виокремлення на цій основі найбільш значущих, складових професійного ідеалу. Це дозволило, не акцентуючи увагу на нашій проблемі, виявити, чи буде вона відображена у числі необхідних якостей майбутнього фахівця, і надалі, за умови відображення, визначити її рейтинг серед інших якостей. Для цього було використано інтерв'ювання студентів мистецьких спеціальностей, основу якого становило питання "Які якості, на Вашу думку, необхідні для успішної роботи за Вашою спеціальністю?"

Аналіз отриманих відповідей дозволив конкретизувати зміст уявлень студентів про професійний ідеал у вигляді найбільш повторюваних якостей, розташованих за рейтингом у наступному порядку: виконавська майстерність – 100%; художні здібності – 100%; наполегливість – 78%; працьовитість – 69%; сила волі – 62%; творчі здібності – 62%; цілеспрямованість (наявність конкретних творчих цілей) – 61%; організаційні вміння та навички – 54%; знання загальних і спеціальних дисциплін – 43%; вміння спілкуватись з людьми – 23%; спеціальні уміння та навички для навчання і виховання дітей та дорослих – 21%; загальна культура – 9%.

Отримані відповіді слугували підставою для структурування змістової сторони професійних ідеалів опитуваних у декілька блоків (за смисловими характеристиками): а) блок якостей, які визначають успішність виконавської діяльності митця; б) блок характерологічних якостей; в) блок когнітивних якостей; г) блок якостей, які визначають культурний розвиток особистості.

Рейтингові позиції вказаних якостей та визначені надалі показники вибору блоків цих якостей слугували підставою для висновку, що смисловим центром професійних ідеалів майбутніх фахівців мистецьких спеціальностей є виконавська майстерність, художні і творчі здібності, які, власне, зумовлюють успішність створення та передачі художніх образів. Показник вибору цих якостей становив 0,93 (максимальна величина показника 1,0), що вказує на прийняття респондентами обов'язковості цих складових професійного ідеалу.

В уявленнях студентів помітно виокремлювався і блок рис характеру, необхідних для досягнення виконавської майстерності (наполегливість, працьовитість, цілеспрямованість т. ін.). Згідно з встановленим показником вибору (0,68), вони були актуальними для більшої частини опитуваних,

Наступним за значущістю було визнано блок пізнавальних якостей, показник вибору якого становив 0,39. З нашої точки зору, такий низький результат є свідченням недостатнього усвідомлення логіки вищої освіти, переважної зорієнтованості на формальний (отримання диплому) або практичний результат (удосконалення виконавських навичок), що збіднює інформаційну основу, звужує обсяг знань та когніцій, зменшує можливості осмислення усіх життєвих, у тому числі й комунікативних, подій.

Як виявилось, група якостей, котрі безпосередньо або опосередковано визначають культуру спілкування

особистості (вміння спілкуватись з людьми, організаційні вміння та навички, загальна культура) мали найменше значення для майбутніх фахівців – показник їх вибору становив 0,18.

Відтак, дійшли висновку, що проблема спілкування має смислове навантаження лише для п'ятої частини студентів, а власний культурний розвиток хвилює ще меншу частину студентів (8%), отже, більшість студентів не надають цим питанням особливого значення.

З метою отримання додаткових даних щодо цього було запропоновано анкету, в якій ставились питання на предмет розуміння феномена культури спілкування, оцінки його стану у суспільстві, з'ясування досягнень у цьому аспекті своїх та інших студентів, визначення якості спілкування у навчальному закладі, де молоді люди отримують професійну підготовку.

Одержані результати дозволили констатувати цікаву особливість у ставленні студентів до спілкування – більшість опитуваних виявила інтерес до можливостей його вдосконалення, але у плані успішної взаємодії з друзями, батьками, викладачами, здебільшого залишаючи поза увагою потреби майбутньої професії. Спілкування у відповідях студентів було представлене як особиста, навіть інтимна справа, успіх якої приносить людині задоволення, а невдача – негативні переживання.

До числа суттєвих недоліків професійних ідеалів майбутніх фахівців у досліджуваному аспекті також належить, на наш погляд, спрощене, однобічне трактування явища культури спілкування. Так, на прохання охарактеризувати це явище 72% опитуваних визначили його як ввічливість; 71% – як уміння успішно представити інформацію; 67% – як здатність успішно вирішувати всі існуючі проблеми з партнерами по спілкуванню; 56% – пов'язали з дотриманням правил поведінки у спілкуванні; 54% – з умінням ефективно впливати на партнера по спілкуванню; 29% – з умінням пізнавати інших людей; 12% – з обізнаністю у проблемі та використанні знань у своєму спілкуванні; 3% – з упровадженням у спілкуванні моральних норм і цінностей.

Звідси очевидно, що уявлення студентів про культуру спілкування сконцентровані навколо успішної побудови поведінки, відповідної нормам та приписам спілкування і спрямовані на задоволення переважно власних егоцентричних намірів шляхом оволодіння комунікативними, часто маніпулятивними технологіями.

Здійснене надалі шляхом тестування уточнення поінформованості студентів у проблемі спілкування дозволило встановити, що близько 40% майбутніх фахівців виявили серйозні прогалини у знаннях цієї сфери і не мають належної раціональної основи для здійснення грамотного спілкування, а 42% – засвідчили окремі недоліки у знаннях, до яких належать: недостатня поінформованість у можливостях використання невербальних систем і встановленні засобів передачі інформації, труднощі у визначенні видів взаємодії та способів міжособистісного впливу, поверхове уявлення про механізми пізнання людини людиною та способи самопрезентації, слабка обізнаність із законодавчою базою спілкування (Законами України, які регламентують освітню діяльність) і з приписами етикету.

Оцінки власного спілкування, здійснені опитуваними за визнаними ними ознаками, дозволили констатувати досить поблажливе ставлення до себе у досліджуваному аспекті. Так, 7 % студентів вважають його відмінним (5 балів за традиційною чотирибальною системою); 58 % – хорошим (4 бали); 35 % – задовільним (3 бали).

Рівночасно, якість спілкування інших студентів оцінювалась з більшою долею критичності: відмінною її визнали лише 4 % респондентів; співвіднесли з оцінкою у 4 бали – 50 % із них; визнали задовільною (3 бали) – 42 % опитуваних; охарактеризували як незадовільну – 4 % майбутніх фахівців.

Крім того, у бесідах стосовно даного питання студенти зазначили, що здійснені ними оцінки більшою мірою стосуються якості спілкування на заняттях, а в позааудиторний час, у плані дотримання правил ввічливості, вона є нижчою.

Як бачимо, з точки зору більшої половини опитуваних, у їх спілкуванні та у спілкуванні інших студентів існують труднощі, пов'язані, зокрема, із нормативними відхиленнями. Ці порушення стосуються, передусім, етикетної регламентації спілкування, із якою студенти обізнані недостатньо.

Зазначені проблеми майбутні фахівці пов'язували з низьким рівнем культури спілкування у суспільстві, який 89 % із них оцінили як нижчий за середній, а 11 % – як незадовільний.

З огляду на те, що у справі духовного наповнення спілкування центральною є проблема гуманізації відносин з оточуючими людьми, нами було здійснено уточнення змісту особистісних стратегічних установок у контексті конструювання комунікативних дій у площині співвідношення між діалогом і монологом. З цієї метою було запропоновано блок запитань, на які отримано наступні відповіді: а) на запитання стосовно надання переваг тому чи іншому способу спілкування 76 % студентів повідомили, що хоча вони й намагаються дотримуватись діалогу, проте, отримують більше задоволення від одностороннього векторного спрямування своєї комунікативної активності (дослівно: "Я намагаюсь вислухати свого співрозмовника, але мені більше подобається, коли слухають мене"); 19 % – визнали свою схильність до монологічного спілкування; лише 5% підтвердили превалювання у своєму спілкуванні діалогу; б) на запитання з приводу очікувань до спілкування співрозмовників усі студенти висловились на користь діалогу і зазначили, що вони з більшим бажанням і задоволенням спілкуються з тими, хто виявляє до них інтерес, з ким можна обговорити свої проблеми; в) однак, у відповідях на запитання щодо сутності діалогу та монологу опитувані виявили поверхові уявлення цих явищ і охарактеризували їх з позицій почерговості виявлення мовленнєвої активності співрозмовників, залишаючи поза увагою гуманістичний зміст діалогу як умови саморозкриття та встановлення моральних підвалин спілкування.

Отримані результати послугували причиною для визначення головних спонукальних чинників спілкування майбутніх фахівців. Здійснений ними вибір переважаних мотивів спілкування засвідчив превалювання спрямованості на себе у більшій частині студентів. Так, близько 70 % опитуваних задекларували наміри зберігати контроль за спілкуванням та досягти особи-

стісних переваг та інтересів у взаємодії з оточуючими. А ось такі прояви у ставленні до партнера по спілкуванні як увага (прагнення вислухати), зацікавленість у його проблемах та виявленні ним своїх сильних сторін виявилось важливим лише для п'ятої частини студентів, що розглядаємо як свідчення егоцентричності особистісних позицій, недостатньої уваги до людей.

Встановлене у подальшому співвідношення між егоцентричними, соціальними і духовними цінностями, що сформувались у свідомості студентів, свідчить, що більша частина молодих людей надає перевагу як соціальним, так і егоцентричним цінностям. Водночас, для четвертої частини респондентів є превалюючими егоцентричні цінності, і тільки 7,4% майбутніх фахівців виявили зорієнтованість на розуміння й визнання цінності кожної людини та її інтересів, чим підтвердили прийняття духовних цінностей спілкування.

Таким чином, проведене дослідження надало змогу констатувати, що у професійних ідеалах майбутніх фахівців мистецьких спеціальностей існують слабкі установки щодо вдосконалення спілкування, хоча у відриві від перспектив професійної діяльності (переважно у міжособистісному спілкуванні з однолітками) ця проблема є значущою для більшості студентів. Водночас, їх поінформованість у проблемі спілкування є, більшою мірою, недостатньою, а у ставленні до оточуючих переважають егоцентричні позиції, що в мотиваційно-ціннісній сфері виявляється у вигляді спрямованості на задоволення власних інтересів та досягнення переваг.

Як наслідок, спостерігаються порушення етикету і моральних норм, виникнення труднощів і бар'єрів у спілкуванні студентів на аудиторних заняттях, у побуті й дозвіллі, у процесі виконання концертних номерів, організації концертів, спектаклів, виставок, презентацій тощо, які мають місце у професійній підготовці фахівців цього напрямку.

На нашу думку, одним із шляхів вирішення проблеми може бути посилення інформаційної основи стосовно спілкування за рахунок розширення обсягу знань, що вимагає перегляду змісту, методів і форм організації навчання у цьому контексті, формування спрямованості студентів на підвищення особистісної культури спілкування, що можливе за умови створення відповідного культурного середовища у вищому навчальному закладі, із тим, щоб прояви високої культури у спілкуванні стали особливо цінними для його учасників, спонукали до їх наслідування та ставали особистісними надбаннями майбутніх фахівців.

### Література

1. Грані педагогічної майстерності (педагогіка мистецької діяльності): Навч. посібник / За ред. З.В. Черухи. – Рівне: РДГУ, 2002. – 232 с.
2. Журавський В.С. Вища освіта як фактор державотворення і культури в Україні. – К.: Видавничий дім "Ін Юре", 2003. – 416 с.
3. Кіновець С.В. Образотворче мистецтво в початковій школі: Метод. посібник. – К., 2000. – 79 с.
4. Основи викладання мистецьких дисциплін: Навч. посібник / За заг. ред. О.П. Рудницької. – К.: Експрес-об'ява, 1998. – 183 с.
5. Рудницька О.П. Мистецтво у розвитку культури студентів // Педагогічний процес: теорія і практика. 36. наук. праць. Вип. 2. – К.: П/П "ЕКМО", 2003. – С. 110-115.
6. Семиченко В.А. Психологические основы профессиональной подготовки студентов вуза: Учеб. пособие. – Полтава: Изд-во Полтавского пед. ин-та, 1991. – 86 с.